

Осичка О. В.

*ст. викладач кафедри менеджменту організацій
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

Ясинська С. Ю.

*викладач кафедри менеджменту організацій
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нові соціально-економічні пріоритети розвитку світової спільноти зумовили суттєві зміни в цілях, змісті та результатах функціонування вищої освіти України. В умовах жорсткої конкуренції, дефіциту, надлишку і протиріч в інформації, що надходить, викладач повинен володіти інтегральною здатністю розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі вищої освіти або в процесі навчання. Це обумовлює підвищення вимог до особистості, професійної культури та особистісних якостей викладачів.

В свою чергу зростання невизначеності і мінливості освітнього середовища загострює проблему гармонійного співвіднесення внутрішнього (емоційного здоров'я) і зовнішнього (професійна адаптивність) благополуччя викладача. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження ролі емоційного інтелекту на професійну компетентність викладача. [3]

Сьогодні емоційний інтелект розглядається як здатність до розпізнання, розуміння емоцій і управління ними (Г. Г. Гарскова, Д. В. Люсін, Дж. Майер і П. Саловей).

Передумовою виникнення концепції емоційного інтелекту вважають роботи американського психолога Г. Гарднера, який висунув думку про множинність форм прояву інтелекту.

У 1990 році вперше було представлено поняття емоційного інтелекту та наведено його чотирикомпонентну модель, що отримала назву «модель здібностей», за якою емоційний інтелект складається з чотирьох компонентів: ідентифікація емоцій, використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності, розуміння емоцій, управління емоціями, авторами моделі стали Дж. Майер, П. Саловей та Д. Карузо.

Важливим внеском у вивчення феномену емоційного інтелекту та його ролі у життєдіяльності людини стала праця американського психолога Д. Гоулмана «Емоційний інтелект» (1995 р). Результатом його наукових досліджень стало створення «змішаної моделі емоційного інтелекту», за якою емоційний інтелект складається з п'яти компонентів: самопізнання, саморегуляція, соціальні навички, емпатія, мотивація. Учений висловив думку про те, що загальний інтелект, що досліджується вже упродовж тривалого часу і вимірюється за допомогою відомих тестів на визначення коефіцієнта IQ, тільки на 20% зумовлює успіх у житті людини, тоді як 80% визначається іншими чинниками успіху. Серед них значне місце належить емоційному інтелекту, який, на його думку, сприяє особистісному зростанню, ефективності професійної діяльності та кар'єрі людини [2].

Проблемі вивчення емоційного інтелекту присвячено низку наукових праць закордонних вчених, зокрема Р. Бар-Она, Д. Гоулмана, Д. Майєра, П. Салоуєя, Д. Карузо, У. Пейна, К. Петридіса, Л. Фельдман Барретт та ін., які визначили сутність означеного феномену та вивчали фактори, що сприяють його розвитку. [1]

В Україні вивчення емоційного інтелекту набуло значного поштовху у зв'язку з дослідженнями О.М.Амплеєвої, І. М.Андрєєвої, І.Ф.Аршави, О.С.Верітової, С.П.Дерев'янка, М. Й. Казанжи, В. Ф.Калошина, Н. В. Ковриги, Е. Л. Носенко, О. В. Милославської, О. П. Саннікової, О. Я. Чебикіна та ін. Вчені досліджують структуру емоційного інтелекту, умови і фактори його розвитку, особливості діагностики і вимірювання тощо. Дослідження

переконаливо доводять, що успіх людини як особистості і професіонала значною мірою залежить від розумного володіння емоціями або емоційним інтелектом. [5]

Модель емоційного інтелекту, запропонована в 2006 р. Р. Бар-Оном включає в себе п'ять основних компонентів, до складу яких входять компетенції: внутрішньо особистісний (самосвідомість, самоаналіз, асертивність, незалежність та самореалізація); міжособистісний (емпатія, соціальна відповідальність та міжособистісні стосунки); адаптивність (дослідження реальності, гнучкість та вирішення проблем); стрес-менеджмент (стрес-толерантність та імпульсивний контроль); загальний настрій (щастя та оптимізм). Ця модель найкраще підходить саме викладачам. Він розглядав емоції та соціальну компетентності як такі, що лежать в основі емоційного інтелекту, та визначив емоційний інтелект як поєднання взаємопов'язаних емоційних та соціальних компетенцій, навичок та посередників, які визначають, наскільки ефективно ми розуміємо та виражаємо себе, розуміємо інших та встановлюємо з ними зв'язки, долаємо виклики сьогодення [6].

Емоційний інтелект є дуже важливим для виконання викладачами професійних обов'язків з огляду на високу емоційність даної діяльності. Емоції викладача впливають на його самопочуття, мотивацію, креативність, задоволення професійною діяльністю та самостійність, соціальні стосунки, зокрема зі студентами, та на процес навчання в цілому. [4]

Розвинений емоційний інтелект допомагає викладачу зрозуміти свої емоції та передбачити реакцію інших на ті чи інші емоційні вирази, контролювати емоції під час взаємодії зі студентами та відповідно реагувати на них.

До внутрішньоособистісних компетенцій емоційного інтелекту можемо віднести такі компетенції:

- 1) усвідомлення впливу емоційної сфери на життєдіяльність;
- 2) сприймання емоційних переживань як цінностей;
- 3) об'єктивне сприйняття реальності;
- 4) виявлення інтересу до пізнання світу, його закономірностей;
- 5) самопізнання;
- 6) відкритість до нових вражень, подій і життєвих змін;
- 7) прагнення до гармонії, психологічного благополуччя, здорових стосунків;
- 8) творче ставлення до життя, міжособистісних стосунків;
- 9) об'єктивне оцінювання і визнання своїх переваг і недоліків через самоаналіз;
- 10) відповідальність за власні емоційні реакції;
- 11) ідентифікація емоцій, які переживаються в конкретний момент за тілесними реакціями, думками;
- 12) аналіз власних емоцій, почуттів, причин їх виникнення;
- 13) використання емоцій для самомотивації, полегшення процесу мислення, ухвалення рішень, досягнення цілей;
- 14) оптимістичне мислення, акцентування уваги на позитивних аспектах життя;
- 15) конструктивне ставлення до помилок;
- 16) володіння прийомами психолофізіологічної саморегуляції;
- 17) управління увагою, уявою.

До міжособистісних компетенцій емоційного інтелекту відносяться такі компетенції:

- 1) усвідомлення себе ж рівноцінного суб'єкта комунікативної взаємодії, відповідальність за її процес та результат;
- 2) ідентифікація емоцій інших;
- 3) аналіз емоцій, почуттів інших людей, причин їх виникнення;
- 4) сприйняття та розуміння невербальної мови тіла і рухів (жестів, міміки, інтонації голосу) та використання цього досвіду для покращення комунікації;
- 5) володіння навичками активного слухання;
- 6) розуміння емоцій, почуттів іншої людини, поставивши себе на її місце (емпатія);
- 7) надання та сприймання емоційної підтримки;

- 8) вербалізація емоцій;
- 9) контроль над імпульсами (вміння чинити опір негайним бажанням виплеснути емоції);
- 10) вміння ставити запитання для розуміння емоційного стану іншої людини;
- 11) адекватна і толерантна реакція на позитивні та негативні емоції з боку інших;
- 12) конструктивний захист власних психологічних кордонів, своєї точки зору;
- 13) вміння відмовляти, не ображаючи іншу людину;
- 14) вміння надавати мотивуючий як позитивний, так і негативний зворотній зв'язок: щиро висловлювати похвалу, компліменти, тактовно - критику, претензії та невдоволення;
- 15) адекватне сприйняття зворотнього зв'язку з боку інших: як критику, претензії та невдоволення так і компліменти, похвалу;
- 16) вміння пробачати, звільнюватися від образ;
- 17) вміння співпрацювати, володіти способами спільної діяльності, доходити згоди;
- 18) вміння вирішувати емоційно напружені ситуації, конфлікти, долати бар'єри у спілкуванні;
- 19) виявлення високого рівня емоційної стійкості та саморегуляції в стресових ситуаціях. [4]

Міжособистісні компетенції емоційного інтелекту, зокрема емпатія, етноемпатія та міжособистісні стосунки, займають винятково важливе місце у професійній діяльності викладача.

З огляду на вищесказане можемо зробити висновок, що емоційний інтелект впливає на організацію навчального процесу, є необхідною умовою співпраці викладача та студента, та є важливий складовою побудови власного бренду, розвитку свого стилю викладання.

Список використаних джерел:

1. Верітова О. С., Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів вищої школи в процесі магістерської підготовки Запоріжжя – 2019 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/_%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82.pdf
2. Кулик Н. А., Гільова Л. Л. Емоційний інтелект: аналіз сучасних західних досліджень Проблеми сучасної психології. 2018. Випуск 39 URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/156665/156056>
3. Осичка О. В., Емоційний інтелект як фактор підвищення якості керівництва та ефективності роботи компанії, 2015, № 8 – Науковий вісник ОНЕУ
4. Фогель Т. М. Емоційний інтелект вчителя як запорука ефективності навчального процесу URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23963>
5. Шайда Н.П, Шайда О. Г., Мухіна В. В. Діагностика особливостей емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти майбутніх педагогів Вікова та педагогічна психологія, 2022 URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/38-2022/7.pdf>
6. Bar-On R. (2006). The Bar-On model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psicothema*, 18 (sup), 13-25.